

Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΩΣ ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΣΙΕΝΑ

Γαρυφαλλιά Κουτζή

Διεθνολόγος, ΠΜΣ Βιώσιμη Ανάπτυξη Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου

koutzigaryfallia@gmail.com

Περίληψη

Η παρούσα εργασία αναδεικνύει τη σημασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και τη συμβολή της στη βιώσιμη ανάπτυξη των πόλεων. Ως εργαλείο για την ανάδειξη και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς προτείνεται η οργάνωση πολιτιστικών διαδρομών και ως μελέτη περίπτωσης επιλέγεται η πόλη της Σιένα, στην Ιταλία. Για την ολοκλήρωση της έρευνας αρχικά, πραγματοποιήθηκε καταγραφή των μνημείων της πόλης. Ακολούθως, μέσω της βιβλιογραφικής ανασκόπησης κατηγοριοποιήθηκαν τα μνημεία και προτάθηκαν τα αντιπροσωπευτικότερα από αυτά. Έγινε προσπάθεια, ώστε σε λιγότερο από τρεις ώρες, η πολιτιστική διαδρομή να περιλαμβάνει στάσεις οι οποίες να αναδεικνύουν τη συνολική ιστορία, τον πολιτισμό, αλλά και τα φυσικά πλεονεκτήματα της πόλης. Η εργασία καταλήγει σε συμπεράσματα, με σκοπό να αποτελέσουν τη βάση για περαιτέρω έρευνα στην περιοχή.

Λέξεις κλειδιά: Σιένα, πολιτιστική διαδρομή, πολιτιστική κληρονομιά, φυσιογνωμία, εναλλακτικός τουρισμός, αστικός πολιτιστικός τουρισμός

Εισαγωγή

Στόχος της συγκεκριμένης εργασίας είναι να αναδείξει την πολιτιστική κληρονομιά της Σιένα που συμβάλει στη βιώσιμη ανάπτυξη της πόλης. Η πολιτιστική κληρονομιά περιλαμβάνει ιστορικά και πολιτιστικά στοιχεία, καθώς και στοιχεία που αναδεικνύουν τη φυσική ομορφιά του τόπου. Η πόλη χρονολογείται από την εποχή των Ετρούσκων μεταξύ 6ου και 5ου αιώνα π.Χ. Πολλά στοιχεία υπάρχουν για τη χρόνια διαμάχη μεταξύ της Σιένα και της Φλωρεντίας. Οι κάτοικοι της Σιένα ακόμα διηγούνται μύθους και ιστορίες από εκείνη την εποχή. Στην πόλη υπάρχουν πολλές εκκλησίες, σχεδόν μια σε κάθε γειτονιά (contrada). Ο θεσμός των γειτονιών ξεκίνησε γύρω στο 1730, ωστόσο διατηρεί μέχρι σήμερα έντονο χαρακτήρα. Κάθε γειτονιά έχει τα δικά της έθιμα, διεξάγει γιορτές, έχει ένα δικό της τραγούδι και ένα δικό της μοναδικό σύμβολο. Κατά τη διάρκεια των ιππικών αγώνων το καλοκαίρι, κάθε γειτονιά υποστηρίζει με πάθος το άλογο και τον αναβάτη που την εκπροσωπεί. Αυτοί οι αγώνες (Palio) είναι, ίσως, το μεγαλύτερο γεγονός στην πόλη. Βέβαια, όλα αυτά τα στοιχεία πολιτισμού πλαισιώνει το μοναδικό φυσικό τοπίο: κάμποι, λόφοι, μεγάλα πάρκα, το κάστρο - το πράσινο κυριαρχεί παντού.

Για να γίνει η επιλογή των σημαντικότερων στοιχείων της πόλης, τα οποία θα μπορούσαν να δημιουργήσουν στον επισκέπτη μια πλήρη εικόνα της Σιένα μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα, ακολουθήθηκε μια συγκεκριμένη μεθοδολογία. Σε πρώτο στάδιο, πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφική έρευνα και στη συνέχεια, ακολούθησε η έρευνα για τη σύνταξη της πολιτιστικής διαδρομής. Αρχικά, ερευνήθηκε ο πυκνωτής φυσιογνωμίας της πόλης. Έπειτα, εξετάστηκαν οι εκκλησίες και το πολιτιστικό τους ενδιαφέρον. Ακολούθως, αναζητήθηκαν σημεία φυσιολατρικού ενδιαφέροντος και άλλα σημεία που έχουν μια ξεχωριστή ιστορία. Έγινε προσπάθεια, ώστε ο επισκέπτης, ακολουθώντας την προτεινόμενη διαδρομή, να περάσει περπατώντας από το μεγαλύτερο μέρος του ιστορικού κέντρου. Με αυτόν τον τρόπο, θα έχει την ευκαιρία να σταματήσει σε επιπρόσθετα σημεία ενδιαφέροντος,

να κάνει τις αγορές του ή να απολαύσει κάποιο γεύμα, παγωτό ή ποτό. Έτσι, επιτυγχάνεται ο στόχος που είχαμε θέσει εξ αρχής, δηλαδή να δημιουργηθεί στον επισκέπτη/αναγνώστη μια ολοκληρωμένη εικόνα για την πόλη αναφοράς.

Μετά από μια αρχική αναφορά στη Σιένα, κάποια ιστορικά και πολιτισμικά της στοιχεία, παρουσιάζεται η πολιτιστική διαδρομή. Σε αυτήν συμπεριλήφθηκαν κάποια από τα σημαντικότερα, κατά τη γνώμη μου, σημεία-στάσεις μέσα στο ιστορικό κέντρο της πόλης. Πιο συγκεκριμένα, ο πρώτος σταθμός είναι η Πιάτσα Γκράμσι (Piazza Antonio Gramsci), όπου είναι και ο χώρος άφιξης των υπεραστικών λεωφορείων. Εκεί, υπάρχουν κάποια εστιατόρια και καφετέριες, όπου μπορεί κάποιος να προμηθευτεί οτιδήποτε χρειάζεται για την ξενάγησή του μέσα στην πόλη. Ο επόμενος σταθμός είναι ο σημαντικότερος, καθώς αποτελεί τον πυκνωτή φυσιογνωμίας της Σιένα. Πρόκειται για την Πιάτσα ντελ Κάμπο (Piazza del Campo), μία από τις πιο αξιοσημείωτες πλατείες του κόσμου, με αμφιθεατρική κλίση που φιλοξενεί το παλιό Δημαρχείο. Η πλατεία αυτή συγκεντρώνει ιστορικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά και σε αυτήν ο επισκέπτης υπολογίζεται να διαθέσει μεγάλο μέρος του χρόνου του. Επόμενη στάση είναι το Ντουόμο (Il Duomo), ο καθεδρικός ναός της πόλης. Δεν μπορεί κάποιος να επισκεφτεί οποιαδήποτε ιταλική πόλη και να μην εισέλθει στον καθεδρικό επιβλητικό ναό της. Έπειτα, ο επισκέπτης σταματά στην Πιάτσα ντελ Μερκάτο (Piazza del Mercato), όπου έρχεται αντιμέτωπος με την παλιά αγορά της πόλης και μια πανέμορφη θέα. Επόμενη είναι η Φοντεμπράντα (Fontebranda), το σιντριβάνι με τους ατελείωτους μύθους και την αξιοθαύμαστη αρχιτεκτονική. Επόμενος σταθμός είναι η εκκλησία του Αγίου Δομινίκου (Basilica San Domenico), όπου φυλάσσονται τα λείψανα της Αγίας Κατερίνας. Ο συγκεκριμένος χώρος προσελκύει πολλούς προσκυνητές και έχει να επιδείξει στοιχεία της ιστορίας της πόλης. Τελευταίος σταθμός είναι το κάστρο (Fortezza Medicea). Η φορτέτσα, όπως ονομάζεται στα ιταλικά, είναι το αποκορύφωμα της πολιτιστικής διαδρομής. Εκεί, ο επισκέπτης έρχεται αντιμέτωπος με ένα πλούσιο φυσικό τοπίο. Μέσα στο κάστρο, το στοιχείο που κυριαρχεί είναι το πράσινο και έξω από αυτό, μπορεί να θαυμάσει κανείς την απέραντη θέα, που φτάνει μέχρι τις κοιλάδες πέρα από την πόλη. Είναι το κατάλληλο σημείο, ώστε ο επισκέπτης να αποχαιρετήσει τη Σιένα από ψηλά, ρίχνοντας ακόμα μία τελευταία ματιά στην πόλη πριν τελικά αποχωρήσει.

1. Σιένα

1.1. Γεωγραφικός προσδιορισμός

Η Σιένα είναι μια πόλη στο κέντρο του γεωγραφικού διαμερίσματος της Τοσκάνης. Βρίσκεται βορειο-κεντρικά της ιταλικής χερσονήσου, σε υψόμετρο 322 μέτρων πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας. Απέχει 52,3χλμ. από τη Φλωρεντία και περίπου 85χλμ. από την Πίζα και το Λιβόρνο. Από την πρωτεύουσα της Ιταλίας, Ρώμη, η Σιένα απέχει 182,8χλμ. Η πόλη ανήκει στον ομώνυμο δήμο, ο οποίος συμπεριλαμβάνεται στον Κατάλογο Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO. Το έμβλημα του Δήμου της Σιένα είναι μια ασπίδα σε λευκό και μαύρο χρώμα, με ένα λιοντάρι και τη λέξη «ελευθερία». Η συνολική της έκταση φτάνει τα 118,53 τετραγωνικά χιλιόμετρα, ενώ σύμφωνα με την Ιταλική Στατιστική Υπηρεσία (ISTAT), ο πληθυσμός της πόλης ανέρχεται στους 53.937 μόνιμους κατοίκους.

1.2. Γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά

- Χλωρίδα και πανίδα

Όλη η περιοχή της Τοσκάνης είναι πλούσια σε φυσική βλάστηση και άγρια ζωή. Βελανιδιές, καστανιές ακόμα και μέσα στις πόλεις (όπως είναι στη Σιένα), αλλά και μεγάλες εκτάσεις ελαιώνων. Ωστόσο, σημαντικό παράγοντα στην ανάπτυξη της χλωρίδας της περιοχής έπαιξε

και ο άνθρωπος. Κυρίως στις παραλιακές περιοχές, έχουν πραγματοποιηθεί έργα αποκατάστασης της γης (Jones, 2009). Για παράδειγμα, θα παρατηρήσει κανείς πολλά πευκοδάση, τα οποία έχουν φυτέψει παλαιότερες γενεές ανθρώπων για την προστασία του εδάφους από τη θάλασσα ή τους ισχυρούς ανέμους. Όσον αφορά στην πανίδα της περιοχής, πολύ συχνά συναντώνται αρπακτικά πτηνά, αγριογούρουνα, σκαντζόχοιροι, ακόμα και ελάφια λίγα μέτρα έξω από το ιστορικό κέντρο της Σιένα.

- Τοποθεσία

Η Σιένα είναι η πόλη των τριών λόφων, αφού έχει χτιστεί ανάμεσα τους. Κάποια κτίρια είναι χτισμένα στις μικρές κοιλάδες που σχηματίζονται, ενώ άλλα βρίσκονται σε κεκλιμένα σημεία. Αυτή η εναλλαγή του υψομέτρου είναι παράγοντας που συντελεί στην ανάδειξη της ομορφιάς της πόλης. Για να κινηθεί κάποιος μέσα στη Σιένα, περνάει μέσα από τα μικρά στενά γραφικά δρομάκια επενδυμένα με πέτρα. Μάλιστα, στο ιστορικό κέντρο είναι ελάχιστα τα αυτοκίνητα που χρησιμοποιούνται, τα οποία συχνά ανήκουν στις δημόσιες υπηρεσίες. Ο επισκέπτης, αλλά και οι κάτοικοι, περπατούν για να διασχίσουν την πόλη, κάνουν ποδήλατο, είτε χρησιμοποιούν τα λεωφορεία μέχρι κάποιο σημείο κοντά στο κέντρο.

- Κλίμα

Σύμφωνα με τον μετεωρολογικό σταθμό Liceo Scientifico Galilei που βρίσκεται λίγο έξω από την πόλη, παρέχονται στοιχεία για το κλίμα και τη θερμοκρασία. Το κλίμα στη Σιένα είναι ηπειρωτικό και σχετικά ήπιο. Από τη μια, ο χειμώνας χαρακτηρίζεται από πολλές βροχοπτώσεις και συχνές χιονοπτώσεις. Για το 2019, ο Νοέμβριος ήταν ο πιο βροχερός μήνας. Επιπλέον, η περιοχή, λόγω του υψομέτρου και της τοποθεσίας, έχει πολλή υγρασία, ειδικά τον χειμώνα, η οποία φτάνει ακόμα και 97%. Ιδιαίτερα, τις πρωινές ώρες, τον χειμώνα, υπάρχει και έντονη ομίχλη. Από την άλλη, το καλοκαίρι είναι θερμό. Γενικά, η μέση θερμοκρασία του έτους κυμαίνεται μεταξύ 21,7°C και -1,3°C.

1.3. Ιστορία

Οι παραδοσιακές ιστορίες και οι μύθοι της περιοχής προσδιορίζουν την απαρχή της ιστορίας της Σιένα, την εποχή που καταφθάνει εκεί ο Σένιος (Senius). Ο μυθικός ήρωας, γιος του Ρέμου, θέλοντας να γλιτώσει από τον θείο του Ρωμόλο, έφυγε από τη Ρώμη μαζί με τον αδερφό του και κινήθηκαν βόρεια. Ο Σένιος ίδρυσε τη Σιένα και καθόρισε τη λύκαινα ως το σύμβολο της καινούριας πόλης.

Πέραν από τη μυθολογία, πρώτες αναφορές για την πόλη γίνονται την εποχή που κυριαρχούσε στην περιοχή ο λαός των Ετρούσκων. Έπειτα από εκείνους, η πόλη βρισκόταν κάτω από την επιρροή της Ρώμης και είχε το όνομα Sena Julia. Γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη την περίοδο των Λομβαρδών αυτοκρατόρων και τον 12^ο αιώνα αναδείχθηκε σε σημαντική αυτοδιοικούμενη μεσαιωνική κοινότητα. Τότε, στην ευρύτερη περιοχή υπήρχε μεγάλη διαμάχη μεταξύ εκείνων που υποστήριζαν μια ανεξάρτητη αυτοκρατορία και εκείνων που υποστήριζαν τον Πάπα. Οι Σιενέζοι τάχθηκαν στο πλευρό του αυτοκράτορα, δηλαδή με την πλευρά των Ghibellini (ghibellina Siena).

Η Σιένα ήταν από τις σημαντικότερες πόλεις της Τοσκάνης που υποστήριζαν το δόγμα αυτό. Στο αντίπαλο «στρατόπεδο» βρισκόταν η Φλωρεντία, η οποία υποστήριζε τους Guelf, δηλαδή τους παπικούς. Οι συγκρούσεις μεταξύ Σιένας – Φλωρεντίας ήταν πολλές και έφτασαν στο πεδίο της μάχης είτε δια ζώσης, είτε σε οικονομικό επίπεδο. Στο μεταξύ, η Σιένα συμμάχησε εναντίον της Φλωρεντίας με κάποιες κοντινές πόλεις, όπως η Πίζα. Το 1260, δόθηκε η μάχη του Μονταπέτρι (Montapetri), κατά την οποία η Σιένα κέρδισε

αποτελεσματικά το στρατό της Φλωρεντίας. Η μάχη αυτή αποτέλεσε το σημείο καμπής για την επερχόμενη ανάπτυξη της πόλης σε όλους τους τομείς.

Έτσι, από τον 13 αιώνα, η πόλη αναδείχθηκε σε μεγάλο οικονομικό και τραπεζικό κέντρο. Το Πανεπιστήμιο της Σιένας ιδρύθηκε το 1240. Ενώ, λίγο αργότερα, το 1472, ιδρύθηκε η Monte dei Paschi di Siena, η αρχαιότερη τράπεζα που βρίσκεται ακόμα σε λειτουργία σε όλον τον κόσμο. Με το αρχικό της όνομα, Monte di Pietà, είχε σκοπό να βοηθήσει τους κατοίκους της πόλης να ανακάμψουν από τις κακουχίες της περιόδου. Ωστόσο, η σύγκρουση μεταξύ των Guelf και Guibellini, συνεχίστηκε. Η προσωρινή νίκη του Πάπα είχε εκ νέου οικονομικές συνέπειες για τη Σιένα, μέχρι που εκείνη υιοθέτησε το αντίπαλο δόγμα. Εγκαταστάθηκαν στην περιοχή ευγενείς οι λεγόμενοι gentiluomini, οι οποίοι κυριαρχούσαν στη Σιένα και επέβαλαν την εξουσία τους. Εν τω μεταξύ, η σύγκρουση με τη Φλωρεντία συνεχιζόταν.

Τον 14^ο αιώνα σημάδεψε η πανούκλα, η οποία εξαπλώθηκε σε όλη την Ιταλία. Η Σιένα, δεν αποτέλεσε εξαίρεση. Δέχτηκε μεγάλο πλήγμα από την αρρώστια. Αλλά και οι διαμάχες μεταξύ παπικών και αυτοκρατορικών, δημιουργούσαν συνεχώς εντάσεις στην πόλη. Μετά από αντίξοες συνθήκες διαβίωσης και τον θάνατο μεγάλου τμήματος του πληθυσμού της Σιένα εξαιτίας της πανούκλας, οι κάτοικοι έχτισαν πολλές εκκλησίες, που αποτελούν μέχρι σήμερα ιδιαίτερα μνημεία πολιτισμού.

Ο 16^{ος} αιώνας χαρακτηρίστηκε από την εισβολή των Ισπανών και των Γάλλων. Στις 5 Οκτωβρίου έγινε ένα δραματικό γεγονός. Σύμφωνα με τον ιστορικό Alessandro Sozzini, ενώ η πόλη προσπαθούσε να διατηρήσει την ανεξαρτησία της, διατάχθηκε να «αφαιρεθούν από την πόλη τα άχρηστα στόματα». Εκείνη την ημέρα, 250 μικρά παιδιά μεταξύ έξι και δέκα ετών, μαζί με ηλικιωμένους, αρρώστους και ξένους, οδηγήθηκαν έξω από την Porta Fontebranda, μια από τις πόρτες της πόλης, όπου θανατώθηκαν με φριχτό τρόπο. Την επόμενη μέρα, τα πτώματά τους ήταν ακόμα εκεί για να θυμίζουν στους Σιενέζους το κακό. Η Σιένα, τελικά, ενσωματώθηκε στο βασίλειο της Ιταλίας το 1861.

Κατά την περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η πόλη γλίτωσε από λεηλασία. Έτσι, το ιστορικό κέντρο κατάφερε να μείνει αλώβητο μέχρι σήμερα. Βέβαια, η πόλη πλέον εκτείνεται και εκτός των τειχών, όπου βρίσκονται πλέον μεγάλα κτίρια μοντέρνας αρχιτεκτονικής, υπηρεσίες, όπως η δημοτική πισίνα, σούπερ μάρκετ, μαγαζιά, εστιατόρια, το νοσοκομείο και ο σταθμός των τρένων.

1.4. Πολιτισμός

- Θέατρο

Υπάρχουν δύο σημαντικά θέατρα στη Σιένα με λαμπρή ιστορία.

Το Teatro dei Rinnovati ήταν το πρώτο θέατρο σάλας που προσφερόταν για παραστάσεις στους πολίτες. Στεγάστηκε σε μια αίθουσα του Κοινοβουλίου το 1560, η οποία διαμορφώθηκε από τον Bartolomeo Neroni. Σήμερα, το θέατρο βρίσκεται ακριβώς στην ίδια θέση, εντός του Palazzo Pubblico στην Piazza del Campo.

Το Teatro dei Rozzi ιδρύθηκε από μια ομάδα τεχνιτών, οι οποίοι δεν μιλούσαν ούτε έγραφαν στη λατινική γλώσσα ως αντίδραση στο εκπαιδευτικό σύστημα. Εκείνοι συναντιόντουσαν και απήγγειλαν έργα του Dante και έπειτα, οι συνάξεις αυτές πήραν το όνομα «Το θέατρο των Αγενών» (Teatro dei Rozzi). Ωστόσο, επίσημος χώρος, όπου πραγματοποιούνταν οι συνάξεις και γίνονταν αργότερα οι παραστάσεις, βρέθηκε μετά το 1800.

- *Αθλητισμός*

Όσον αφορά στον κόσμο του αθλητισμού, η πόλη της Σιένα έχει να προσφέρει πολλές δυνατότητες. Ο κάτοικος, αλλά και ο επισκέπτης, μπορεί να συμμετάσχει σε δραστηριότητες και εκδρομές που διοργανώνουν διάφοροι όμιλοι της πόλης. Μπορεί, για παράδειγμα, να κάνει ορειβασία, οργανωμένο χαλαρό περπάτημα γύρω από την πόλη, ενώ στην περιφέρεια, ποδηλασία, χορό, ιππασία, γκολφ, πολεμικές τέχνες ή κολύμβηση. Υπάρχει, επίσης, η δυνατότητα παροχής αθλητικών υπηρεσιών και της κατάλληλης βοήθειας για άτομα με ιδιαιτερότητες.

Εκτός από τις δραστηριότητες που μπορεί να κάνει κάποιος στην πόλη, μπορεί να παρακολουθήσει ένα αθλητικό υπερθέαμα. Η Σιένα είναι γνωστή σε όλον τον κόσμο για τους αγώνες αλόγων, που πραγματοποιούνται στην κεντρική πλατεία Piazza del Campo. Η διοργάνωση των αγώνων, με όνομα Il Palio, πραγματοποιείται δύο φορές μέσα στον χρόνο, το καλοκαίρι. Ο πρώτος αγώνας γίνεται στις 2 Ιουλίου και ο δεύτερος στις 16 Αυγούστου. Στην πλατεία τοποθετούνται ειδικά διαχωριστικά και εξέδρες, σημαίες, καθώς και άλλα χρήσιμα αντικείμενα για τη διεξαγωγή του αγώνα. Τα άλογα τρέχουν στο εξωτερικό μέρος της Piazza del Campo, ενώ οι θεατές βρίσκονται είτε μέσα στην πλατεία, πίσω από προστατευτικά παραπετάσματα, είτε παρακολουθούν από τα μπαλκόνια των σπιτιών και των καταστημάτων. Το Palio είναι αφιερωμένο στην Παναγία, η οποία στους δύσκολους καιρούς, λέγεται ότι βοήθησε πολύ τους κατοίκους και την πόλη της Σιένα. Το πρώτο Palio διαδραματίστηκε το 1701 και έκτοτε αποτελεί έναν ιστορικό αγώνα που πραγματοποιείται κάθε χρόνο.

Ο αγώνας σχετίζεται άμεσα με τις γειτονιές της Σιένα, τις λεγόμενες contrade. Παλαιότερα, κάθε γειτονιά λειτουργούσε σαν διαφορετική μικρή κοινότητα της πόλης με τη δική της σημαία, σύμβολο, διοικούντες, διαφορετικούς Αγίους – προστάτες. Κάποια στοιχεία έχουν διατηρηθεί μέχρι σήμερα. Οι contrade αναλαμβάνουν να προετοιμάσουν ένα άλογο και έναν αναβάτη για το σημαντικό γεγονός του χρόνου. Το άλογο και ο αναβάτης φοράνε τα χρώματα της γειτονιάς και αγωνίζονται σκληρά για τη νίκη. Βέβαια, κάθε γειτονιά θέλει να κερδίσει. Η ανάδειξη μιας γειτονιάς ως νικήτρια είναι τιμητικό για τους κατοίκους της και οι τιμές της διαρκούν για έναν χρόνο, μέχρι δηλαδή το επόμενο Palio. Είναι ένα από τα σημαντικότερα αθλητικά δρώμενα στην πόλη που προσελκύει πολλούς φανατικούς οπαδούς και πολλούς τουρίστες από την Ιταλία και όλο τον κόσμο.

- *Εκκλησίες*

Στη Σιένα υπάρχουν συνολικά 16 χώροι λατρείας. Από αυτούς, οι 14 είναι εκκλησίες και παρεκκλήσια, ενώ υπάρχει μία συναγωγή που βρίσκεται κοντά στην κεντρική πλατεία και ο καθεδρικός Ναός της Σιένα, το λεγόμενο Duomo. Ενδεικτικά, στη συνέχεια, δίνονται περισσότερες πληροφορίες για δύο εκκλησίες της πόλης.

Η εκκλησία του Αγίου Φραγκίσκου (San Francesco) είναι ένας ναός Γοτθικού ρυθμού, που βρίσκεται στην ομώνυμη πλατεία του Αγίου Φραγκίσκου. Ξεχωρίζει για το μεγάλο μέγεθός της και τις τοιχογραφίες που έχει επιμεληθεί ο Lorenzetti. Μέσα στην εκκλησία, οι τοίχοι θυμίζουν το εσωτερικό του καθεδρικού Ναού με τα μαύρα και λευκά μάρμαρα. Ωστόσο, εξωτερικά, ο ναός έχει ένα καφέ ανοιχτό χρώμα. Παλαιότερα, βρισκόταν έξω από τα τείχη της πόλης, αλλά αργότερα χτίστηκαν καινούρια τείχη, κοντά στον ναό, ώστε εκείνος να περιέλθει εντός του οικισμού. Σήμερα, ο ναός βρίσκεται ακριβώς δίπλα στο τμήμα Οικονομίας του Πανεπιστημίου της Σιένα.

Η εκκλησία του Αγίου Πνεύματος (Santo Spirito) είναι ένας ναός που ξεχωρίζει, επίσης, για την αρχιτεκτονική του. Αρχικά, είχε χτιστεί τον 13ο αιώνα, όμως το εσωτερικό του και γενικά το σχήμα που έχει σήμερα του δόθηκε τον 16ο αιώνα. Έτσι, αποτελεί πλέον

χαρακτηριστικό παράδειγμα της ιταλικής Αναγεννησιακής αρχιτεκτονικής. Το μαρτυρούν και οι αφίδες που υπάρχουν στο εσωτερικό του ναού, το οποίο δεν είναι, όμως, ιδιαίτερα στολισμένο. Στον εξωτερικό χώρο του ναού, κατηφορίζοντας λίγα μέτρα, δεσπόζει το σιντριβάνι Πίσιπινι (Fontana dei Pispini). Το συγκεκριμένο σιντριβάνι κατασκευάστηκε γύρω στα 1400 και σήμερα, αποτελεί το «σύμβολο» της γειτονιάς (contrada).

Το πλήθος των εκκλησιών που υπάρχουν στην πόλη ιστορικά, αποδίδεται στην ύπαρξη των γειτονιών. Επειδή κάθε γειτονιά λειτουργούσε ως αυτόνομη κοινότητα, είχε και δικό της Άγιο – προστάτη. Έτσι, είναι χαρακτηριστικό πως κάθε γειτονιά επιμελήθηκε την κατασκευή της δικής της εκκλησίας. Σήμερα, αφού οι γειτονιές διατηρούν πλέον τιμητικό χαρακτήρα, ολόκληρη η πόλη της Σιένα αναγνωρίζει ως πολιούχους την Αγία Κατερίνα και τον Άγιο Μπερναρντίνο.

- Η παλιά πόλη

Το ιστορικό κέντρο, ή αλλιώς η «παλιά πόλη», είναι το σημείο όπου συμπυκνώνεται ένας πολιτισμός πολλών χρόνων. Η παλιά πόλη έχει παραμείνει, σχεδόν, αλώβητη από το πέρασμα του χρόνου. Εκεί, διατηρούνται πολλά κτίρια που στεγάζουν δημόσιες υπηρεσίες, υπάρχουν κάποια τμήματα του Πανεπιστημίου της Σιένα, μουσεία, εκκλησίες και σπίτια. Διατηρούνται, δηλαδή, όλα εκείνα τα στοιχεία που θα έδιναν ζωή σε μια πόλη από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.

Η παλιά πόλη περικλείεται από τείχη μήκους 7 χιλιομέτρων. Τα τείχη διακόπτονται μεγάλες πόρτες – εισοδοί της πόλης. Αυτές οι πύλες χρονολογούνται από τον 13ο αιώνα. Κάθε πύλη έχει διαφορετικό όνομα και είναι στραμμένη προς διαφορετική κατεύθυνση, δείχνοντας τον δρόμο προς μια κοντινή πόλη. Για παράδειγμα, παλαιότερα, αν κάποιος ήθελε να πάει στη Φλωρεντία, έπρεπε να περάσει από την Πόρτα Καμολία (Porta Camollia). Αυτές οι πόρτες λειτουργούσαν και ως φρούρια για να ελέγχουν ποιος μπαίνει και ποιος βγαίνει από την πόλη και να προστατεύουν τους κατοίκους από τους εχθρούς. Κάποιες από αυτές είναι διακοσμημένες και χαραγμένες, ενώ όλες έπρεπε να πληρούν ως κριτήριο το πλάτος τους για να είναι αρκετό, ώστε να χωρούν δύο άμαξες, η μια δίπλα στην άλλη. Το πλάτος κάθε πόρτας, δηλαδή, ήταν 4,5μ. με 5,5μ. Σήμερα, κάποιες από τις πύλες έχουν χτιστεί και είναι κλειστές. Υπάρχουν επτά πόρτες που είναι ακόμα ανοιχτές και χρησιμοποιούνται: η Πόρτα Πίσιπινι (Porta dei Pispini), Πόρτα Καμολία (Porta Camollia), Πόρτα Οβίλε (Porta Ovile), Πόρτα Ρομάνα (Porta Romana), Πόρτα Τούφι (Porta Tufi), Πόρτα Αγίου Μάρκου (Porta San Marco), Πόρτα Φοντεμπράντα (Porta Fontebranda).

Ένα άλλο ιδιαίτερο στοιχείο πολιτισμού, που έχει διατηρηθεί στο ιστορικό κέντρο, είναι οι γειτονιές ή αλλιώς *contrade*, που αναφέρθηκαν παραπάνω. Πιο αναλυτικά, μια γειτονιά (*contrada*) έχει το δικό της έμβλημα, τα δικά της χρώματα, τον δικό της Άγιο – προστάτη, τη δικιά της φράση – κίνητρο (μύθο), τις δικές της γιορτές. Δημιουργήθηκαν για πρώτη φορά το 1730 από την Violante Beatrice της Βαυαρίας που διοικούσε την περιοχή. Σύμφωνα με τον Tyllus (2015), οι γειτονιές λειτουργούσαν παλαιότερα κάπως σαν αυτοδιοικούμενες κοινότητες. Σήμερα, διατηρούν τον ιστορικό τους χαρακτήρα. Οι κάτοικοι των γειτονιών φροντίζουν να διατηρήσουν με το δικό τους τρόπο τα έθιμα. Διοργανώνουν γιορτές στους δρόμους, τραγουδούν τους ύμνους των γειτονιών, ενώ παίζουν σημαντικό ρόλο στη διεξαγωγή του ιππικού αγώνα (Palio). Συνολικά, υπάρχουν 17 γειτονιές που καλύπτουν τους περισσότερους δρόμους στο κέντρο της πόλης. Τα ονόματα τους προέρχονται είτε από ζώα είτε από στοιχεία της φύσης. Υπάρχει, λοιπόν, η γειτονιά του αετού (*aquila*), της κάμπιας (*bruco*), του σαλιγκαριού (*chiocciola*), της κουκουβάγιας (*civetta*), του δράκου (*drago*), της καμηλοπάρδαλης (*giraffa*), του σκαντζόχοιρου (*istrice*), του μονόκερου (*leocorno*), της λύκαινας (*lupa*), του κογχυλιού (*nicchio*), της χήνας (*oca*), του κύματος (*onda*), του πάνθηρα

(pantera), του δάσους (selva), της χελώνας (tartuca), του πύργου (torre) και του κριαριού (valdimontone).

2. Πολιτιστική Διαδρομή

2.1. Η έννοια της πολιτιστικής διαδρομής

Η πολιτιστική διαδρομή είναι ένα εναλλακτικό εργαλείο προβολής, αλλά και ανάπτυξης μιας πόλης ή ενός τόπου γενικότερα. Οι πολιτιστικές διαδρομές μελετώνται και σχεδιάζονται με σκοπό να αναδείξουν τα ξεχωριστά χαρακτηριστικά ενός τόπου και να φέρουν στο προσκήνιο τη μοναδική του φυσιογνωμία. Με αυτόν τον τρόπο, ένας τόπος μπορεί να γίνει πιο φιλικός προς τον επισκέπτη, ενώ παράλληλα ο ίδιος διατυπώνει μια πιο ολοκληρωμένη και ανανεωμένη εικόνα για τον χώρο το οποίο επισκέπτεται. Επιπλέον, μέσω της χάραξης μιας πολιτιστικής διαδρομής, αναδεικνύεται η ιστορία, ο πολιτισμός και έτσι, δίνεται έμφαση στη διαχρονικότητα του τόπου. Σημασία δίνεται και στον αστικό χαρακτήρα του τόπου, αν πρόκειται για μια πόλη για παράδειγμα (Μητούλα, 2020).

Σύμφωνα με την αρχαιολόγο κυρία Λαγογιάννη, μια πολιτιστική διαδρομή στοχεύει στην ανάδειξη της πολιτιστικής ταυτότητας ενός τόπου. Παράλληλα, κατά τον σχεδιασμό της οφείλουν να ληφθούν υπόψη η διατήρηση της βιοποικιλότητας του τόπου και ο σεβασμός του φυσικού περιβάλλοντος (Λαγογιάννη, 2012)

Σε περίπτωση σχεδιασμού μιας πολιτιστικής διαδρομής σε αστικό περιβάλλον, μέσα από την ανάδειξη των πολιτιστικών στοιχείων, θέτονται οι βάσεις για την ανάπτυξη του λεγόμενου Αστικού Πολιτιστικού Τουρισμού. Πρόκειται για ένα είδος εναλλακτικού τουρισμού που εκθειάζει την πολιτιστική κληρονομιά ενός τόπου. Ο πολιτισμός και ο τουρισμός είναι δύο έννοιες που φαινομενικά δε σχετίζονται. Έρευνες, όμως, έχουν δείξει πως είναι δύο παράγοντες που αλληλοεπηρεάζονται. «Ο πολιτισμός δίνει την τέχνη και ο τουρισμός τα κέρδη», όπως αναφέρει ο κύριος Κωστάκης (2019) στα πρακτικά του Συνεδρίου για τη «Βιώσιμη Πολιτιστική και Τουριστική Ανάπτυξη: Πολιτιστικές Διαδρομές». Ο επισκέπτης μαθαίνει για το πολιτιστικό στοιχείο μιας πόλης, μαγεύεται και θέλει να την επισκεφτεί. Τον ενδιαφέρουν παραστάσεις, συναυλίες, μουσεία, αρχαιολογικοί χώροι, αλλά και χώροι φυσικής ομορφιάς. Τον ρόλο της «γέφυρας» μεταξύ πολιτισμού και τουρισμού αναλαμβάνει να παίξει μια πολιτιστική διαδρομή, η οποία αναδεικνύει ακριβώς τα ενδιαφέροντα σημεία πολιτισμού και καλεί τον επισκέπτη να τα συναντήσει.

2.2. Προτεινόμενη πολιτιστική διαδρομή στη Σιένα

- 1ος Σταθμός: Πλατεία Αντόνιο Γκράμσι (Piazza Antonio Gramsci)

Η πλατεία Γκράμσι είναι ο πρώτος σταθμός. Στην πραγματικότητα, πρόκειται για την αφετηρία της διαδρομής. Εκεί, βρίσκεται η στάση των λεωφορείων που φτάνουν από τη Φλωρεντία, την Πίζα ή τη Ρώμη. Υπάρχουν διάφορες εταιρείες λεωφορείων. Ωστόσο, η τιμή του εισιτηρίου και η διάρκεια του ταξιδιού είναι σχεδόν ίδια σε όλες. Από την Φλωρεντία, το εισιτήριο κοστίζει περίπου 10€ και το ταξίδι διαρκεί περίπου μία ώρα και τριάντα λεπτά. Από την Πίζα, το λεωφορείο πραγματοποιεί ενδιάμεση στάση στη Φλωρεντία και η διάρκεια του ταξιδιού φτάνει τις δύομιση ώρες, ενώ το κόστος ανέρχεται περίπου στα 15€. Τέλος, από τη Ρώμη, το λεωφορείο διανύει απόσταση δύο ωρών και σαράντα πέντε λεπτών και η τιμή του εισιτηρίου είναι περίπου 24€. Σε αυτό το σημείο, αξίζει να αναφερθεί πως τα κόστη και η διάρκεια του ταξιδιού είναι ενδεικτικά και μπορεί να διαφέρουν ανάλογα με το διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ της κράτησης και του ταξιδιού ή από εταιρεία σε εταιρεία.

Το όνομα της πλατείας προέρχεται από έναν μεγάλο Ιταλό πολιτικό και φιλόσοφο. Ο Antonio Gramsci υπήρξε μια ισχυρή προσωπικότητα. Γεννήθηκε στη Σαρδηνία και πέθανε στη Ρώμη, σε ηλικία 46 ετών. Ίδρυσε το κομμουνιστικό κόμμα της Ιταλίας «Δημοκράτες της Αριστεράς». Σπούδασε στο Τορίνο και κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, πήγε στη Ρωσία. Με την επιστροφή του, έγινε αρχηγός του κόμματος που είχε ιδρύσει. Η άνοδος του Μουσολίνι του προκάλεσε εμπόδια. Το 1926, διατάχθηκε η φυλάκισή του. Μέσα στη φυλακή, ο ίδιος κατέγραψε σε βιβλία θεωρίες πολιτικής, τα οποία έπειτα εκδόθηκαν και επηρέασαν το μαρξιστικό κίνημα κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Ο θάνατος του οφείλεται σε παθολογικά αίτια, λόγω της κακής σωματικής του υγείας κατά τη διάρκεια του χρόνου φυλάκισής του.

Ο επισκέπτης δεν χρειάζεται να αφιερώσει ιδιαίτερο χρόνο στη συγκεκριμένη πλατεία. Ωστόσο, μπορεί να απολαύσει έναν αναζωογονητικό καφέ σε κάποιο από τα μπαρ που βρίσκονται εκεί, με τον ιταλικό βέβαια τρόπο διαθέτοντας περίπου 10 λεπτά.

- 2ος Σταθμός: Πλατεία Ντελ Κάμπο (*Piazza del Campo*)

Κατηφορίζοντας από την πλατεία Γκράμισι, μέσω της οδού Via Montanini που μετονομάζεται έπειτα σε Via Banchi di Sopra, μία από τις δύο κεντρικές οδούς της πόλης με τα πολλά μαγαζιά για αγορές, φαγητό και καφέ, μέσα σε 7 λεπτά θα βρεθεί κανείς μπροστά στη μεγάλη πλατεία. Είναι η κεντρική πλατεία της πόλης, γνωστή για την ιδιόρρυθμη αρχιτεκτονική της, αφού έχει αμφιθεατρική κλίση. Μάλιστα, δεν υπάρχουν παγκάκια, αλλά όποιος επιθυμεί να ξαποστάσει, μπορεί να καθίσει στο κέντρο της πλατείας, που είναι καλυμμένη με πλακάκια από τούβλα.

Γύρω γύρω, θα δει μικρά μαγαζιά με σουβενίρ, καφετέριες και το Palazzo Pubblico, το πρώην δημαρχείο. Το Palazzo Pubblico ήταν ένα παλάτι, από όπου διοικούσαν οι άρχοντες της Σιένα. Σήμερα, στο εσωτερικό του κτιρίου μπορεί κανείς να θαυμάσει πίνακες από διάσημους Σιενέζους ζωγράφους, όπως το έργο *Maestà* του Simone Martini. Σήμερα, στο παλάτι, φιλοξενείται το θέατρο Teatro dei Rinnovati στο οποίο διεξάγονται θεατρικές παραστάσεις και παραστάσεις όπερας.

Κοιτάζοντας το παλάτι, στα αριστερά υψώνεται το μεγάλο καμπαναριό με το όνομα Torre del Mangia. Έχει ύψος 102 μέτρα και συνήθως είναι επισκέψιμο. Από εκεί μπορεί κανείς να θαυμάσει την Piazza del Campo αλλά και ολόκληρη τη Σιένα αφ' υψηλού.

Απέναντι ακριβώς από το Palazzo Pubblico βρίσκεται το Σιντριβάνι της Γαίας (*Fontana di Gaia*), έργο του Σιενέζου γλύπτη Jacopo della Quercia. Σήμερα, το σιντριβάνι είναι χώρος συνάντησης νέων, φοιτητών και όχι μόνο, που κάθονται γύρω από αυτό και συζητούν ή παίζουν μουσική.

Η αίσθηση που έχει κάποιος, όταν βρίσκεται στην πλατεία, είναι ότι όλη η Σιένα έχει χτιστεί γύρω από αυτήν την πλατεία. Η ιστορία της ξεκίνησε το 1349, όταν το Συμβούλιο των Εννιά που κυβερνούσε τότε στη Σιένα, θέλοντας να συμβολίσει τη δύναμή του διέταξε να φτιαχτούν εννέα διαφορετικές λωρίδες από πλακάκια σχηματίζοντας μια πλατεία σε ημικυκλικό σχήμα. Η πλατεία έχει διατηρηθεί και αποτελεί Μνημείο Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO (D' Alessio 2020).

Ο χρόνος που μπορεί να αφιερώσει κάποιος στην Piazza del Duomo είναι άπλετος. Ωστόσο, για λόγους εξοικονόμησης χρόνου, 30 λεπτά είναι αρκετά για να απολαύσει κανείς ένα παγωτό στην πλατεία και εισέλθει στο εσωτερικό του Palazzo Pubblico.

- 3ος Σταθμός: Καθεδρικός Ναός (*Il Duomo*)

Ανεβαίνοντας πάλι τα σκαλάκια, αριστερά συναντάει κανείς την Via di Città, τη δεύτερη κεντρική και εμπορικότερη οδό του ιστορικού κέντρου. Διασχίζοντάς την, ο επισκέπτης

μπορεί να γευτεί ένα παγωτό από τις παραδοσιακές ιταλικές gelaterie, να πει έναν καφέ και να φάει ένα γλυκό ή να αγοράσει σουβενίρ, καπέλα, ρούχα ή πίνακες. Ανηφορίζοντας τον πλακόστρωτο δρόμο, αρκεί να ακολουθήσει δεξιά τις πινακίδες και να φτάσει στον Καθεδρικό ναό της πόλης που βρίσκεται στην ομώνυμη πλατεία (Piazza del Duomo). Η απόσταση ανάμεσα στις δύο πλατείες είναι 2 λεπτά με τα πόδια.

Το Duomo είναι ένα ιστορικό, πολιτισμικό και θρησκευτικό μνημείο. Η αρχιτεκτονική του ακολουθεί τον ρομανικό και τον γοτθικό ρυθμό. Σύμφωνα με τον μύθο, ο σύγχρονος ναός έχει χτιστεί πάνω στα ερείπια μιας εκκλησίας αφιερωμένης στην Παναγία, που είχε χτιστεί τον 9ο αιώνα. Πάντως, τα σχέδια για το σύγχρονο Duomo φαίνεται πως ξεκίνησαν με πρωτοβουλία του Σιενέζου Πάπα Alessandro III Bandinelli, γύρω στα 1179. Οι εργασίες ανέγερσης του ναού ξεκίνησαν τον 13ο αιώνα. Μέσα στο ναό, ξεχωρίζει το δάπεδο που είναι φτιαγμένο με μωσαϊκό, αλλά και τα αγάλματα του γλύπτη Giovanni Pisano, όπως και άλλα έργα τέχνης των Donatello, Michelangelo, Gian Lorenzo Bernini. Σήμερα, ο ναός είναι επισκέψιμος και πραγματοποιούνται συναυλίες κλασσικής μουσικής.

Στην πλατεία όπου βρίσκεται ο ναός, υπάρχει η βιβλιοθήκη Piccolomini, όπου συλλέγονται θαυμαστά έργα τέχνης, καθώς και βιτρό, δηλαδή υαλογραφίες που είχαν γίνει στα παράθυρα του Duomo. Κοντά στη βιβλιοθήκη, υπάρχει και το Facciatone, που αρχικά προοριζόταν, ώστε να αποτελέσει την πρόσοψη ενός νέου καθεδρικού ναού ακριβώς δίπλα στο Duomo. Το 1339, ανέλαβε την ανέγερσή του ο Lando di Pietro, όμως, μετά οι εργασίες σταμάτησαν λόγω τον ξαφνικό θάνατό του. Τότε, το έργο ανέλαβε να ολοκληρώσει ένας Σιενέζος γλύπτης με το όνομα Giovanni d'Agostino. Ωστόσο, ο ίδιος δεν κατάφερε να σωθεί από την επιδημία της πανούκλας που είχε φτάσει στη Σιένα εκείνη την εποχή. Ακολούθησε η οικονομική κρίση και έτσι, το έργο έμεινε ανολοκλήρωτο. Παρόλα αυτά, σήμερα, αποτελεί ένα αρχιτεκτονικό αριστούργημα, με τρεις αψίδες, το πάνω μέρος του οποίου ενδείκνυται για να απολαύσει κανείς τη Σιένα και τη θέα που εκτείνεται μέχρι τις κοιλάδες έξω από το ιστορικό κέντρο.

Για την επίσκεψη στο Duomo χρειάζονται περίπου 20 λεπτά. Στον χρόνο υπολογίζονται η είσοδος στο ναό καθώς και η ανάβαση στο Facciatone.

- 4ος Σταθμός: Πλατεία Μερκάτο (Piazza del Mercato)

Επόμενος σταθμός είναι η Piazza del Mercato, στην οποία μπορεί να φτάσει κανείς από το Duomo μέσα σε 7 λεπτά. Είναι μια πλατεία που αποτελεί σημείο – σταθμό για την ανάπτυξη της πόλης. Βρίσκεται ακριβώς πίσω από την Piazza del Campo και εκεί λάμβανε χώρα η αγορά (mercato = αγορά). Στη μέση της πλατείας υπάρχει ακόμα το σκέπαστρο από την παλιά αγορά. Μέχρι το 1954, στην πλατεία υπήρχαν ξύλινοι πάγκοι όπου πωλούνταν φρούτα και λαχανικά, κρέας, μέχρι και ρούχα και διάφορα αντικείμενα – διακοσμητικά. Κάθε τρίτη Κυριακή του μήνα, συνέρρεαν πωλητές από τη Σιένα, αλλά και από την επαρχία. Λέγεται πως την ημέρα της αγοράς υπήρχαν πάνω από 100 πωλητές. Ακόμα και στις μέρες μας, κάποιες Κυριακές του χρόνου, διεξάγεται στην πλατεία ένα παζάρι. Αυτή τη φορά, όμως, τα προϊόντα είναι αντίκες, βιβλία, ή γενικότερα παλιά αντικείμενα που προσελκύουν αγοραστές, οι οποίοι θέλουν να τους δώσουν ξανά ζωή. Η αγορά, σήμερα, ονομάζεται «Η Γωνιά του Συλλέκτη» (L'Angolo del Collezionista).

Αν, πράγματι, κάποιος βρεθεί στην Piazza del Mercato, εκτός από το πολιτισμικό και ιστορικό στοιχείο που χαρακτηρίζει τον χώρο, μπορεί να θαυμάσει την υπέροχη θέα. Από τη μια πλευρά, φαίνεται το πίσω μέρος από το Palazzo Pubblico και από την άλλη μια κοιλάδα (Orto dei Pecci), στην οποία ζουν μικρά ζώα, οπωροφόρα δέντρα και αρωματικά λουλούδια. Η στάση στην πλατεία Μερκάτο είναι αφορμή για μια μικρή ξεκούραση και ψυχική ηρεμία, πριν την επιστροφή στο πολύβουο κέντρο της Σιένα.

Στη συγκεκριμένη πλατεία, αρκούν 10 λεπτά για να απολαύσει κανείς τη θέα και να σχηματίσει στο μυαλό του τις εικόνες από την παλιά αγορά.

- 5ος Σταθμός: *Φοντεμπράντα (Fontebranda)*

Περνώντας από τη μικρή «στοιά των ψαράδων» στην πλατεία Μερκάτο, ο επισκέπτης μπορεί να φτάσει εύκολα στη Via Salicotto, που οδηγεί και πάλι στην Piazza del Campo. Από εκεί, μέσω της οδού Via delle Terme, όπου υπάρχουν πολλά μικρά παραδοσιακά μαγαζιά με κλωστές και υφάσματα, και της οδού Via di Santa Caterina, μέσα σε περίπου 9 λεπτά, ο επισκέπτης φτάνει στη Fontebranda. Όπως υποδεικνύει το όνομά της στα ιταλικά, πρόκειται για ένα σιντριβάνι, ή καλύτερα μια πηγή που έχει μέχρι σήμερα νερό. Την πηγή στολίζουν τρεις ανίδες και στο σκέπαστρο υπάρχουν σκαλιστά λιοντάρια.

Πρώτη ιστορική αναφορά για την πηγή έγινε το 1081. Ήταν η περίοδος, τότε που η συγκεκριμένη πηγή έγινε γνωστή σε ολόκληρη την Τοσκάνη. Εκτός από τους κατοίκους της περιοχής, οι στρατιώτες που περνούσαν από τη Σιένα, σταματούσαν εκεί να ανεφοδιαστούν με νερό. Ειδικά στο παρελθόν, οι πηγές έπαιζαν σημαντικό ρόλο στην παροχή νερού για τους πολίτες. Λέγεται, πως κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων με τη Φλωρεντία, οι Φλωρεντινοί είχαν καταφέρει να μολύνουν τη Fontebranda, ώστε να μην μπορούν να έχουν οι πολίτες της Σιένα καθαρό και πόσιμο νερό, με αποτέλεσμα να εξασθενίσουν.

Υπάρχουν, επίσης, πολλές ιστορίες και μύθοι για την πηγή. Ένας μύθος λέει ότι τις νύχτες, οι λύκοι που κατοικούν σε κάποιες γειτονιές της Σιένα, βουτούν στη Fontebranda, για να μεταμορφωθούν σε ανθρώπους. Σύμφωνα με έναν μύθο για την ίδρυση της πόλης, οι πρώτοι που κατέφθασαν εκεί, Γαλάτες στην καταγωγή, έκαναν μια στάση στην πηγή για νερό προτού ξεκινήσουν για το μεγάλο τους ταξίδι προς τη Ρώμη. Ακόμα και ο Δάντης, στο έργο του *Inferno*, πιστεύεται πως μιλούσε για τη Fontebranda (Gardner, 2018).

Σήμερα, οι αρχές έχουν προσδώσει μια διαφορετική εικόνα στο σιντριβάνι, αφού πλέον, στα νερά του κολυμπούν μικρά ψάρια, που προκαλούν το ενδιαφέρον των επισκεπτών.

Η επίσκεψη στο διάσημο σιντριβάνι μπορεί να διαρκέσει 10 λεπτά.

- 6ος Σταθμός: *Η βασιλική του Αγίου Δομνίκου (Basilica San Domenico)*

Από το Santuario Santa Caterina, έναν ιερό χώρο στον οποίο υπάρχει και η εκκλησία της Αγίας Κατερίνας, ανηφορίζει κανείς στο μικρό στενό του Vicolo Campaccio με την εκθαμβωτική θεά. Έπειτα, συνεχίζοντας στην οδό Via Camporegio, μέσα σε 7 λεπτά, φτάνει κανείς στη Basilica San Domenico.

Η βασιλική του Αγίου Δομνίκου, είναι ένας ναός αρκετά μεγάλος σε μέγεθος και με εντυπωσιακή αρχιτεκτονική. Η ιστορία του ξεκίνησε το 1226, όταν οι Δομινικανοί ιεροκήρυκες καθολικοί μοναχοί θέλησαν να χτίσουν έναν ναό στο λόφο του Καμπορέτζιο (Camporegio) στη Σιένα. Τον λόφο εκείνο, τον είχαν λάβει οι ίδιοι ως δώρο από την οικογένεια Malavolti. Έτσι, χτίστηκε μια εκκλησία γοθικού ρυθμού, που στρέφεται προς την περιοχή της Fontebranda και την περιοχή όπου γεννήθηκε η Αγία Κατερίνα. Εκείνη, μεγαλώνοντας πέρασε μεγάλο μέρος της ζωής της στον συγκεκριμένο ναό. Μετά τον θάνατό της, τα λείψανα και τα χειρόγραφα της μεταφέρθηκαν μέσα στον ναό του Αγίου Δομνίκου. Η σχέση της Αγίας με τον ναό ήταν πολύ σημαντική και γνώρισε τέτοια αναγνώριση, ώστε το επίσημο όνομα του ναού εμπεριέχει το όνομα της Αγίας Κατερίνας: Basilica Cateriana di San Domenico. Ο ναός καταστράφηκε, μερικώς, το 1798, μετά από έναν ισχυρό σεισμό. Η πλήρης αναστήλωσή του ολοκληρώθηκε δύο αιώνες, σχεδόν, αργότερα (το 1962). Δόθηκε μεγάλη σημασία στα θεμέλια, στο πορτραίτο της Αγίας Κατερίνας και στον χώρο στον οποίο έκανε τα θαύματά της.

Σήμερα, πολλοί καθολικοί επισκέπτες και προσκυνητές βρίσκουν καταφύγιο στον ναό και προσκυνούν τα λείψανά της.

Για να μπορέσει κάποιος να θαυμάσει το μεγαλείο αυτού του ναού χρειάζονται τουλάχιστον 15 λεπτά από το χρόνο του.

- 7ος Σταθμός: Το Κάστρο (*Fortezza Medicea*)

Με την ολοκλήρωση της διαδρομής, στόχος είναι αυτός που την ακολούθησε να έχει μια αίσθηση πληρότητας, να έχει δηλαδή την ιδέα ότι έχει δει τα σημαντικότερα σημεία της πόλης και δεν έχει παραλείψει κάτι. Μετά την περιήγηση σε μνημεία ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, η πολιτιστική διαδρομή ολοκληρώνεται με έναν σταθμό που ξεχωρίζει για την πλούσια φυσική ομορφιά του. Τελευταίος σταθμός είναι το κάστρο. Η απόσταση μεταξύ του έκτου σταθμού και του τελευταίου είναι περίπου 400μ., δηλαδή περίπου 10 λεπτά περπατώντας.

Ο επισκέπτης της Fortezza βρίσκεται αντιμέτωπος με έναν μεγάλο χώρο, πλούσιο σε ήχους και αρώματα. Εκεί κυριαρχεί το πράσινο, τα ψηλά δέντρα, αλλά και οι θάμνοι, πλήθος πτηνών και κελαηδίσματα. Μπορεί κανείς να περπατήσει στα δρομάκια του κάστρου, τα οποία την άνοιξη είναι καταπράσινα. Πολλοί από τους κατοίκους επιλέγουν το κάστρο για μια βόλτα ή για τρέξιμο. Η περίμετρός του είναι περίπου 1,5χλμ., ενώ στο κέντρο υπάρχει ένας μεγάλος ανοιχτός χώρος, σαν πλατεία. Στο σημείο αυτό, βρίσκεται ένα μικρό αμφιθέατρο, όπου διαδραματίζονται διάφορες εκδηλώσεις τους καλοκαιρινούς μήνες. Αν φτάσει κάποιος στις επάλξεις, μπορεί να απολαύσει την υπέροχη θέα. Από κάθε σημείο του κάστρου, η θέα είναι διαφορετική. Από τη μια το ιστορικό κέντρο, από την άλλη η νεόκτιστη περιοχή. Από τη μια η κοιλάδα, από την άλλη οι λόφοι που φαίνονται από μακριά. Οι αντιθέσεις, αλλά και το πλούσιο φυσικό περιβάλλον, δημιουργούν μια αίσθηση χαλάρωσης και ευτυχίας, το ιδανικό για το τέλος της διαδρομής και της περιήγησης στην πόλη της Σιένα.

Ιστορικά, το κάστρο, αρχικά, αποτέλεσε φρούριο του Ισπανού κατακτητή Don Diego de Mendoza και μετά από εκείνον, το φρούριο κατεδαφίστηκε. Δέκα περίπου χρόνια αργότερα, το 1561, το κάστρο ξαναχτίστηκε από τον Cosimo dei Medici, για να αποτελέσει σημείο ελέγχου και εξουσίας πάνω στους πολίτες, ώστε εκείνοι να μην διεκδικήσουν την ανεξαρτητοποίησή τους. Το έργο ανατέθηκε στον αρχιτέκτονα Baldassarre Lanci, ο οποίος εφάρμοσε ένα απλό σχετικά σχέδιο. Όλο το κάστρο είναι χτισμένο με τούβλα και σε μερικά σημεία υπάρχουν κάποια χαμηλότερα επίπεδα, που ήταν προορισμένα για το πυροβολικό σύστημα.

Σήμερα, το κάστρο -εκτός από σημείο φυσικού κάλους- στεγάζει και δύο ακόμη κτίρια: την Ακαδημία Τζαζ της Σιένα και την Οινοθήκη. Η Ακαδημία Τζαζ λειτουργεί σαν Ωδείο και κάθε τόσο διοργανώνει διάφορες μουσικές εκδηλώσεις. Εκτός, αυτής, στα υπόγεια του κάστρου εκτείνεται ένας χώρος που φιλοξενεί την Οινοθήκη. Είναι ένα είδος μπαρ που σερβίρει κυρίως κρασί. Τα είδη κρασιού της Οινοθήκης είναι πολλά και προέρχονται από όλη την Ιταλία. Στον χώρο αυτό, πραγματοποιούνται, επίσης, εκθέσεις κρασιού και διάφορες άλλες εκδηλώσεις.

Έξω ακριβώς από την είσοδο του κάστρου βρίσκονται και οι κήποι Lizza. Πρόκειται για ένα μεγάλο πάρκο, το οποίο ειδικά τα Χριστούγεννα είναι γεμάτο από κόσμο. Εκεί, πραγματοποιούνται διάφορες χριστουγεννιάτικες, και όχι μόνο, εκδηλώσεις, ενώ δίπλα στο πάρκο, στην οδό XXV Aprile, διεξάγεται κάθε Τετάρτη αγορά.

Μεγάλο μέρος του συνολικού χρόνου της διαδρομής εκτιμάται ότι αξίζει να δοθεί σε αυτήν την τελευταία στάση. Η φύση, συνήθως, μαγεύει τον επισκέπτη, ο οποίος φαίνεται να ζητά να παραμείνει για ώρα στο συγκεκριμένο μέρος. Επιπλέον, το κάστρο είναι αρκετά

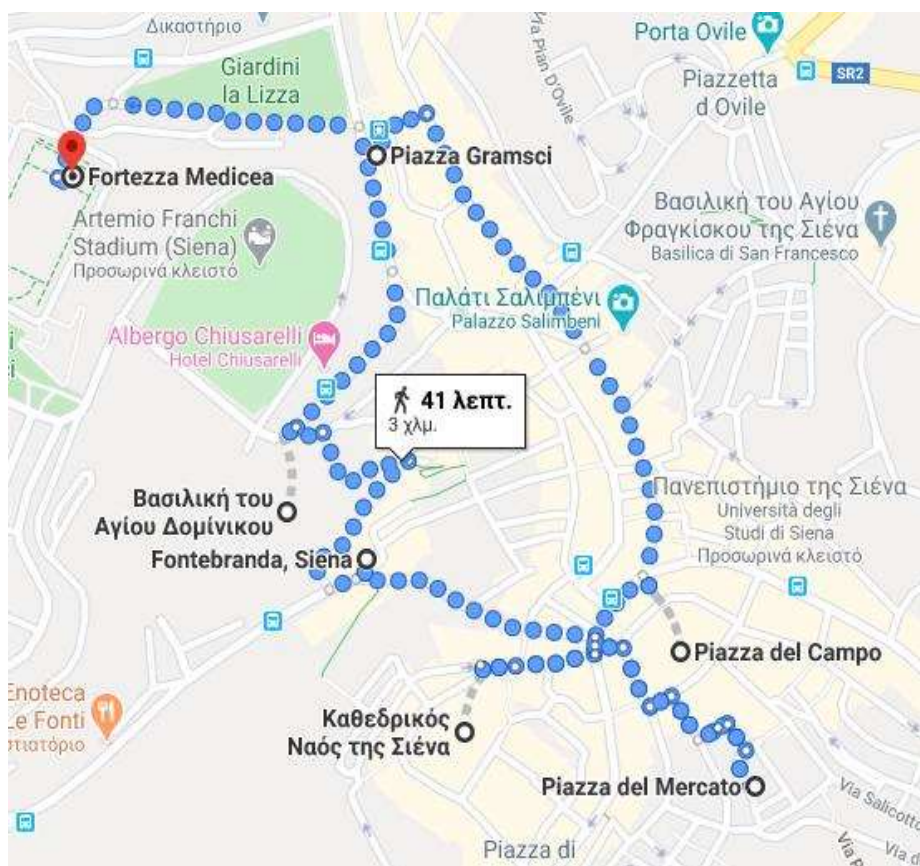
μεγάλο αν επιλέξει κάποιος να περπατήσει τριγύρω. Για αυτούς τους λόγους,, υπολογίζεται πως ο επισκέπτης μπορεί να δαπανήσει στη Fortezza 30 λεπτά.

Σύνοψη της πολιτιστικής διαδρομής

Η παραπάνω πολιτιστική διαδρομή περιλαμβάνει επτά (7) βασικούς σταθμούς. Οι συγκεκριμένοι σταθμοί έχουν πολιτισμικό και ιστορικό ενδιαφέρον, ενώ παράλληλα κάποιοι από αυτούς αποτελούν χώρους ιδιαίτερου φυσικού κάλους.

Όπως φαίνεται στην παρακάτω εικόνα, η διαδρομή έχει κυκλικό σχήμα. Αυτό περισσότερο εξυπηρετεί πρακτικούς λόγους. Σχεδιάστηκε με τέτοιο τρόπο, ώστε ο επισκέπτης να περπατήσει το μεγαλύτερο μέρος του ιστορικού κέντρου και να σχηματίσει μια όσο το δυνατόν ολοκληρωμένη εικόνα της πόλης. Έτσι, ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να σταματήσει και να θαυμάσει τη θέα σε κάποια σημεία ή να επισκεφτεί κάποια εκκλησία ή μουσείο που βρίσκεται στο δρόμο του.

Η συνολική διάρκεια της πολιτιστικής διαδρομής υπολογίζεται σε περίπου 3 ώρες συμπεριλαμβανόμενων των στάσεων, αλλά και του χρόνου που απαιτείται για τη μετακίνηση από τη μια στάση στην άλλη. Σε κάθε περίπτωση, όπως φαίνεται στην εικόνα, ο χρόνος χωρίς στάσεις κυμαίνεται γύρω στα 41 λεπτά.

Συμπεράσματα - Προτάσεις

Σιένα είναι μια πόλη – μουσείο της Ιταλίας. Μια πόλη που περικλείει σπουδαία πολιτιστική κληρονομιά, αλλά όχι μόνο αυτό. Έχει καταφέρει να αναπτύξει σημαντικά τον εναλλακτικό τουρισμό και να προσελκύσει επισκέπτες από όλο τον κόσμο, οι οποίοι θαυμάζουν τις

μοναδικές ποικιλίες κρασιού της περιοχής και κάνουν ατελείωτες οδοιπορικές εκδρομές σε όλη την Τοσκάνη. Δεν είναι εύκολο να ξεχωρίσει κανείς, αν η Τοσκάνη ως περιοχή συνέβαλε στο να αναπτυχθεί η Σιένα ή το αντίστροφο, γιατί όλες οι πόλεις της περιοχής έχουν να αναδείξουν κάτι ξεχωριστό.

Σχεδιάζοντας την πολιτιστική διαδρομή, προσπάθησα να λάβω υπόψη το γεγονός ότι ο επισκέπτης που πρόκειται να την ακολουθήσει, βρίσκεται για πρώτη φορά στην πόλη. Έτσι, προσπάθησα να δώσω τη γενική εικόνα της Σιένα, στοχεύοντας σε «κλασσικούς σταθμούς», τους οποίους «πρέπει» να δει ένας επισκέπτης. Αλλά ταυτόχρονα, προσέφερα εναλλακτικές λύσεις για τους λάτρεις της φύσης. Έχοντας ζήσει για κάποιο διάστημα στην πόλη, αναγνωρίζω η ίδια πως δεν μπορεί κανείς να γνωρίσει τη μαγεία της πόλης μέσα σε 41 λεπτά. Παρόλα αυτά, η διαδρομή που σχεδιάστηκε είναι ξεκούραστη. Ο επισκέπτης διασχίζει όλο σχεδόν το ιστορικό κέντρο και καταλήγει σε ένα σημείο, το οποίο απέχει 5 λεπτά περπατώντας από τον σταθμό των λεωφορείων, από το σημείο, δηλαδή, από όπου ξεκίνησε. Η διαδρομή προτείνεται να πραγματοποιηθεί πρωινές ώρες, καθώς το μεσημέρι, πολλά μουσεία και επισκέψιμοι χώροι είναι κλειστοί.

Ολοκληρώνοντας την παρούσα μελέτη, θεωρώ πως ο σκοπός της επετεύχθη. Σχεδιάστηκε μια πολιτιστική διαδρομή, όπου αναδείχθηκαν κάποια από τα μοναδικά στοιχεία της πόλης και σχηματίστηκε αυτό που ονομάζουμε «φυσιογνωμία». Η πολιτιστική διαδρομή, όπως και η φυσιογνωμία της πόλης, συμβάλλουν, όπως ήδη αναφέρθηκε στη βιώσιμη ανάπτυξη. Στο σημείο αυτό, γίνεται λόγος για ανάπτυξη της Σιένα, με τρόπο που σέβεται το περιβάλλον, τον άνθρωπο και την κοινωνία. Με άλλα λόγια, μιλάμε για ανάπτυξη που πηγάζει από την ανάδειξη της ιστορίας, του πολιτισμού και του θαυμαστού φυσικού περιβάλλοντος της πόλης. Η Σιένα έχει να δώσει όλα τα στοιχεία.

Ας δώσει η παρούσα μελέτη ένα έναυσμα για περαιτέρω έρευνα στην ανάπτυξη της περιοχής και ας αποτελέσει παράδειγμα προς μίμηση για κάποιες ελληνικές πόλεις.

Βιβλιογραφία - Αναφορές

Κωστάκης, Μ. (2019). *Πολιτιστικός Τουρισμός - Πολιτιστικές Διαδρομές - POLYSEMI 2019*. Ανακτήθηκε 17 Μαΐου, 2020, από https://www.academia.edu/41306647/%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82_%CE%A4%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82_%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82_%CE%94%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CF%81%CE%BF%CE%BC%CE%AD%CF%82_-POLYSEMI_2019

Λαγογιάννη, Μ. (2012). *Πράσινες Πολιτιστικές Διαδρομές*. Ανακτήθηκε 16 Μαΐου, 2020, από

https://www.academia.edu/19975551/%CE%A0%CF%81%CE%AC%CF%83%CE%B9%CE%BD%CE%B5%CF%82_%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82_%CE%94%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CF%81%CE%BF%CE%BC%CE%AD%CF%82.

Μητούλα, Ρ. (2020). *Σημειώσεις μαθήματος «Φυσικό και Πολιτισμικό Περιβάλλον και Ανάπτυξη»*. Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.

Aces Europe. Ανακτήθηκε 15 Μαΐου, 2020, από <http://aceseurope.eu/about>.

Basilica Cateriana di San Domenico. Ανακτήθηκε 19 Μαΐου, 2020, από https://www.basilicacateriniana.it/storia_en.htm

Britannica. *Sienna*. Ανακτήθηκε 18 Μαΐου, 2020, από <https://www.britannica.com/place/Sienna-Italy#ref53602>.

D' Alessio, E. *Piazza del Campo*. Ανακτήθηκε 17 Μαΐου, 2020, από <https://www.pps.org/places/piazza-del-campo>.

Discover Tuscany. *Get to Siena (and around) Without a Car*. Ανακτήθηκε 17 Μαΐου, 2020, από <https://www.discovertuscany.com/siena/tourist-info/getting-to-siena-without-a-car.html>.

Sienna Opera della Metropolitana. *Panorama and "Duomo Nuovo"*. Ανακτήθηκε 18 Μαΐου, 2020, από https://operaduomo.siena.it/en/sites/panorama_and_new_cathedral/.

The Palio Horse Race. Ανακτήθηκε 21 Μαΐου, 2020, από <https://www.ilpalio.org/palioenglish.htm>.

UNESCO. *Historic Centre of Siena*. Ανακτήθηκε 17 Μαΐου, 2020, από <http://whc.unesco.org/en/list/717>

Comune di Siena. <https://www.comune.siena.it/>

Le Mura O.D.V. *Le Porte*. Ανακτήθηκε 29 Μαΐου, 2020, από <http://www.lemuradisiena.it/le-mura-di-siena/le-porte/>.

Meteo Network. *Stazione meteo di Liceo Scientifico Galilei*. Ανακτήθηκε 25 Απριλίου, 2020, από <http://my.meteonetwork.it/station/tsc207/statistiche>.

Sienna Comunica. *Congressuale*. Ανακτήθηκε 1 Μαΐου, 2020, από <https://www.sienacomunica.it/congressuale/>.

Tuttiitalia.it. Ανακτήθηκε 17 Απριλίου, 2020, από <https://www.tuttiitalia.it/toscana/88-siena/>.

Visitare la Piazza del Mercato di Siena. Ανακτήθηκε 25 Απριλίου, 2020, από [https://www.ilturista.info/ugc/info/da_visitare/1605-](https://www.ilturista.info/ugc/info/da_visitare/1605-Visitare_la_Piazza_del_Mercato_di_Siena/)

[Visitare_la_Piazza_del_Mercato_di_Siena/](https://www.ilturista.info/ugc/info/da_visitare/1605-Visitare_la_Piazza_del_Mercato_di_Siena/).

Jones, E. (2009). *Florence, Chianti, Siena & Surroundings*.: Hunter Publishing.

Gardner, E. (2018). *The Story of Siena and San Gimignano*.: Litres.

OECD. (2002). *Territorial Reviews: Siena, Italy*.: OECD Publishing.

Tylus, J. (2015). *Siena: City of Secrets*.: University of Chicago Press